

ANADOLU MİLLİYETÇİLİĞİNİN TARİH, VATAN VE MİLLET TASAVVURU ÜZERİNE BİR İNCELEME

Emre SEMİZ

Özet

Osmanlı imparatorluğunun çöküşünü önlemek üzere ortaya çıkan Osmanlıcılık, İslamcılık, Turancılık gibi fikir akımlarına tepki olarak doğan Anadoluçuluk hareketi, söz konusu bu akımların aksine kaybedilen toprakların geri istenildiği irredentist bir söylemden uzak, coğrafi sınırları belirli teritoryal bir milliyetçilik anlayışına sahiptir. Milli mücadele sonrasında Osmanlı imparatorluğu dağılmış ve Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Bu durumun sonucunda ise Türk aydınının dikkati Anadolu ya çevrilmiştir. Bu çalışmanın amacı Anadolu Milliyetçiliğinin ortaya koyduğu Vatan, Millet ve Tarih tasavvurlarının değerlendirmektir. Bu değerlendirme sürecinde nitel araştırma yöntemleri ile doküman incelemesi yapılmıştır. Bununla birlikte Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Ansiklopedisi ve Anadoluçuluk hareketine dair muhtelif makalelerden faydalanılmıştır. Anadolu hareketi Üç Tarz-ı siyasetin içerisindeki mevcut fikri akımların gerek politik gerekse kimlik eksenindeki öngörülerinin Osmanlı devleti içerisindeki etnik ve dini birlikteliklerinin bozulmasına engel olamamasına karşılık, Anadolu coğrafyasını ve Anadolu insanını merkeze alan yeni bir vatan yeni bir millet ve yeni bir tarih anlayışı önerisinde bulunmuştur. Bu öneri toprak ve tarih ekseninde yeni bir milli kimlik anlayışı arz etmiştir. Buna göre Milli tarih anlayışımız Malazgirt savaşının kazanılması ile birlikte Anadolu’yu yurt edindiğimiz tarih olan 1071 yılından itibaren başlatılmış ve bu yeni tarih anlayışından sonra Anadolu’da diğer Türklerden ayrı bir Anadolu Türklüğü fikri gündeme getirilmiştir. Anadolu hareketi, Millet olabilmeyi aynı soya mensup ve aynı coğrafyada yaşayan insanların ortak bir maziye ve ortak bir kültüre sahip olmasında arar.

Anahtar Kelimeler: Anadoluculuk Hareketi, Anadolu Milliyetçilik, Teritoryal Milliyetçilik

Giriş

Osmanlı İmparatorluğu'nda "millet" kavramı ırki aidiyetler yerine mezhebi veya dini birliktelikleri ifade eden bir kavramdı. İmparatorluk coğrafyasında yaşayan bireyler, dâhil oldukları dinin hukuksal statüsü içerisinde hayatlarını idame ettiriyorlardı. Fakat XVIII. yüzyılda meydana gelen Fransız İhtilal'ından sonra hızla yayılan milliyetçilik hareketleri Osmanlı İmparatorluğu içerisindeki etnik unsurları da etkilemiş ve imparatorluğun millet sistemini zamanla aşındırmaya başlamıştı. İmparatorluk coğrafyasını bir arada tutma telaşına giren Osmanlı aydın ve bürokrasisi bir " Osmanlılık" bilinci oluşturmak amacıyla coğrafya üzerinde yaşayan tüm bireylerin eşit olduğu kolektif bir Osmanlı kimliği oluşturma çabasına girmişlerdir. Bu düşünceye göre Osmanlı coğrafyasında yaşayan bireylerin ilk siyasi kimliği Osmanlılıktır (Karpas, 1995). Esasen Osmanlı aydınının buradaki amacı; imparatorluk içerisindeki farklı toplulukların milli kimlik taleplerini, politik bir kimlik vurgusu ile etkisiz hale getirmek ve böylece etnik temelde bir milli kimlik oluşturulmasına mani olmaktır. Bu sayede Osmanlı'nın toprak bütünlüğü korunacak ve devlet bekası sağlanacaktı (Öğün, 2003, s. 66). Osmanlı devleti bu amaca yönelik olarak 1839 yılında çıkarttığı Tanzimat Fermanı ile birlikte Osmanlı sınırlarında yaşayan Türkmen, Arap, Rum, Arnavut, Yahudi, Ermeni, Bulgar, Çerkez fark etmeksizin Osmanlı tebaasının tamamı, hep bir vatan evladı sayılmış ve Osmanlı devletinin eşit vatandaşları olarak kabul edilmiştir. Aslında bu fermanla birlikte düşünülen şey imparatorluk içerisindeki milliyet bilincini gerileterek, Arap, Ermeni veya Rum olmayı bir tür alt kimlik kategorisine indirgemek ve bütünleştirici bir üst kimlik olarak Osmanlı kimliğinin tüm tebaa üzerinde kabul görmesini sağlamaktır (Hanioğlu, Osmanlılık, 1985, s. 1390). Ancak Osmanlılık fikrine en çok desteği Türkler vermiş, Türkler dışında kalan diğer topluluklar Osmanlılık düşüncesini bir asimilasyon politikası olarak görmüş ve Osmanlılık kimliğine soğuk bakmışlardır (Zürcher, 2006, s. 87). Yine de Osmanlılık kimliği imparatorluk bünyesindeki

çeşitli etnik ve dini guruplar tarafından kabul edilebilir bir kimlik olarak görülmüştür. Fakat imparatorluğun bazı unsurlarının kendi topraklarındaki milliyetçi hareketlenmeler başladığında, Osmanlılık kimliği ile etnik kökenleri arasında karasız kalanlar olmuştur. Bunlara örnek verecek olursak İttihat ve Terakki cemiyeti içerisinde çalışırken aynı zamanda Arnavutluk'un bağımsızlığı için çeşitli milliyetçi guruplara maddi destekler veren İbrahim Temo ve Derviş Hima (Maksut İbrahim)'dan bahsedebiliriz. Bu durum bazı Müslüman unsurların Osmanlılık kimliğini menfaatleri doğrultusunda kullandıkları anlamına gelmekteydi (Hanioğlu, Osmanlılık, 1985, s. 1391). Osmanlılık, Balkan Savaşları sonrasında siyasal inandırıcılığını kaybetmiş ve imparatorluk bünyesindeki çeşitli dini ve etnik gurupların bağımsızlık mücadelesine girmeleri, bu fikrin savunulmasını daha güç hale getirmiştir.

Osmanlı millet sisteminin Avrupa'da meydana gelen milliyetçi hareketlenmelerden etkilenmesi üzerine yeni bir arayışa giren Osmanlı aydın ve bürokratları, imparatorluğun bütün unsurlarının eşit sayıldığı bir Osmanlı kimliği oluşturarak ayrılıkçı hareketleri bastırmaya çalışmışlardır (Pakiş, 2013, s. 25). Ancak özellikle imparatorluğun Hıristiyan unsurlarının bağımsızlıklarını birer birer kazanmalarıyla birlikte bu inanç yerini "İttihad-ı anasır" dan "İttihad-ı İslâm"a bıraktı (Kara, 1985, s. 1408). İslamcılık en yalın haliyle dünyadaki tüm Müslümanların bir çatı altında toplanarak siyasi bir birliktelik içerisinde yer alma çabasıdır. Ancak Osmanlı açısından değerlendirildiğinde ise bu ideolojinin asıl hedef kitlesi imparatorluğun Müslüman unsurlarıdır. İslamcılık düşüncesi ile Türk, Arap, Çerkez, Kürt, fark etmeksizin etnik aidiyetlerin ötesinde İslam kimliği üzerinden bir millet tasavvuru düşünülmüştü. Lakin Osmanlı yöneticilerinin bu ideali yalnızca dini saiklere dayanarak desteklediklerine inanmak doğru olmaz. Osmanlı Devleti son derece faydacı bir anlayışla bu ideale ilgi duymuş ve destek vermiştir. İmparatorluğun merkezi yönetimi için İslamcılık mefkûresi hiçbir zaman Cemaleddin Afgani'nin öngördüğü gibi bütün Müslümanların bir araya getirildiği siyasi bir birliktelik olmamıştır (Karpas, 2006, s. 333-337). Osmanlı'nın bu düşünceye ilgi duymasının birincil sebebi; Müslüman toplulukların ayrılıkçı hareketlere dönüşmesini engellemek ve devletin sürekliliğini tesis etmektir. Ne var ki "*Panislâmizm lafta ve yaftada kalmış, hiçbir zaman imparatorluğun halklarının karşılıklı kültürel alışverişini hızlandıran bir*

ideoloji ve hareket haline gelememiştir” (Ortaylı, 2007, s. 20). Sonuç olarak I. Dünya savaşı sonrasında ‘‘İslam Milleti ‘‘ oluşturma fikri tüm gerçekçiliğini yitirmiştir. Ümmetçilikten arda kalan tek şey ise İslami argümanlardan beslenen bir milliyetçilik düşüncesi olmuştur.

Tanzimat Fermanı'nın çıkarılmasıyla birlikte Osmanlı ricalinin amaçladığı "Osmanlı Milleti" oluşturma arzusu tüm çabalara rağmen başarılı olamamış aksine Osmanlı tabası içerisinde milliyetçi hareketlenmeler günden güne daha da hızlanmıştır. Milliyetçilik hareketleri imparatorluğun Hıristiyan tebaası içinde daha örgütlü bir siyasal birlikteliğe dönüşürken Müslüman topluluklar arasındaki milliyetçilik başlangıçta daha kültürel boyutta kalmıştır. Hıristiyan gruplar arasındaki milliyetçi hareketler Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılıp bağımsızlık mücadelesini aralarında ciddi ciddi tartışırken, Müslüman topluluklar arasındaki tartışmalar ise daha çok Osmanlı kimliğinin sınırlarını zorlayan Milliyetçi tartışmalardan meydana geliyordu. (Arap-Osmanlı, Arnavut-Osmanlı gibi). Türkçülük fikrini bu ikinci grupta konumlandırabiliriz fakat Arap ve Arnavut milliyetçiliklerinden farklı olarak Türkçülük, Osmanlı devletinin dirliğini ve birliğini birincil amaç edinmiş ve Osmanlı kimliğindeki Türklük vurgusunu güçlendirmeye çalışmıştır. Araplar ve Arnavutların milli birlikteliklerinde din temel bir unsur olmayıp farklı dinlere mensup Arnavutlar veya Araplar birlikte hareket edebiliyorlardı. Buna mukabil olarak Balkanlardaki Hıristiyanlaşmış Türklerde ise Türkçülük hareketlerine karşı bir yaklaşım söz konusu olmamıştır. Bu sebeple Türkçülük hareketi Müslüman unsurlarda başlayan milliyetçi fikirlere nazaran daha geç başlamıştır diyebiliriz (Hanioğlu, Türkçülük, 2001, s. 551).

Türk milliyetçiliğinin tekâmül sürecinde rol oynayan diğer bir faktör ise Avrupalı bilim adamlarının Türkler hakkında araştırmaları olmuştur. Joseph de Guignes Batılı Türkler hakkında 1756-1758 arasında dört ciltlik bir eser yayınlamıştır. İlk Türk gramer çalışması ise 1832 yılında Arthur L. David adında batılı bir bilim adamı tarafından neşredilmiştir. Bu tip çalışmalar Türk aydınını etkilemiş ve Türkçü neşriyatların ortaya çıkmasında önemli bir rol oynamıştır (Hanioğlu, Türkçülük, 2001, s. 552).

Türkler arasındaki politik milliyetçilik düşüncesi ilk olarak Osmanlı coğrafyasının dışındaki Tatar ve Azeri Türkleri tarafından gündeme getirilmiştir. Özellikle yine bir Tatar türkü olan Yusuf Akçura'nın Mısır'daki bir Türk gazetesinde yayınladığı "*Üç Tarz-ı Siyaset*" adlı makalesinde Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük üzerinden bir değerlendirme yaparak uygulanabilirlik ve Osmanlı devleti adına en yararlı ideolojinin Türkçülük olduğunu belirtmeye çalışmıştır (Georgeon, 2005, s. 50-60). Osmanlı topraklarına Rusya'dan göç ederek gelmiş Türklere göre, Türkçülük yalnızca kültürel bir eylem değil aynı zamanda politik bir stratejiydi. Turancılar modernleşmiş ve ekonomik gücü yerinde bir Osmanlı Devleti'nin Panslavizm'e karşı Asya Türklerine daha etkin destek verebileceğini ve belki de tüm Türklerin birlikteliğini sağlayabileceğini düşünüyorlardı (Georgeon, 2006, s. 30-31). Zaman içerisinde Osmanlı aydın ve bürokrasisini etkilemeyi başaran bu anlayış İttihat ve Terakki Cemiyeti'nde politik yansımalarını bulmuştur. İttihat ve Terakki Partisi'nin üç önemli ismi olan Enver, Talat ve Cemal paşaların Turancı idealleri Osmanlı iç ve dış siyasetini derinden etkilemiş ve üst üste başarısızlıklara neden olmuştur. Netice itibarıyla Panturanizm fikriyatı pratik gerçekçiliğini yitirmiş, kültürel sahada ise ciddi bir gerilemeye uğramıştır (Pakiş, 2013, s. 36).

Fransız devriminin özgürlük vadeden söylemlerine karşın öncelikle Balkanlarda ve sonrasında Osmanlı İmparatorluğu'nun muhtelif bölgelerinde ortaya çıkan milliyetçi hareketleri engellemek adına ilk olarak Osmanlıcılık, sonrasında İslamcılık ve daha sonra ise Türkçülük politikaları uygulanmıştır. Fakat tüm bu politikaların imparatorluğu bir arada tutacağına inanmayan bir gurup aydın yönünü tamamen Anadolu'ya çevirmiştir. "Memleketçilik", "Türkiyecilik", "Anadolu Türkleri Milliyetçiliği" olarak da adlandırılan Anadoluculuk hareketi esasen Yusuf Akçura'nın *Üç Tarz-ı Siyaset* adlı makalesinin Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük akımlarına bir eleştiri olarak gündeme gelmiştir. Anadoluculuk hareketi bir yandan Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük gibi akımların tarih, vatan ve millet anlayışlarına karşı çıkarken diğer taraftan bu fikriyatın Anadolu'yu ve Anadolu insanını merkeze almadan geliştirdikleri söylem ve politikaları eleştirmiştir. Anadoluculuk hareketi coğrafya temelinde bir yerlilik tasavvurunu öne çıkararak gerek Panislamist gerekse Pantürkist ideolojilerin *irredentist* siyaset anlayışlarına karşı yeni öneriler geliştirmiştir.

Bu çalışmanın amacı; Türk siyasi düşünce tarihinde önemli bir yere sahip olan Anadoluçuluk Hareketinin "Tarih, Vatan ve Millet" tasavvurlarını değerlendirmek ve Türk siyasi düşünce tarihi literatürüne naçizane bir katkıda bulunmaktır.

1. Anadolu Fikriyatının Doğuşu, Önemli Şahsiyetleri ve Yayın Organları

Türkler arasında ki milliyetçilik düşüncesi iki farklı görüşte ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki imparatorluk ruhunun ancak ulusal bir birliktelikle uyandırılabilceğini düşünen Turancı zihniyet bir diğeri ise yaşadıkları zaman diliminde ihmal edilmiş olan Anadolu coğrafyası ve Anadolu insanına ilgi ve ihtimam gösterilerek, imparatorluk ruhunun tekrardan uyandırılabilceğini öngören Anadolu zihniyettir (Atabay, 2003, s. 515).

Anadoluçuluk hareketi öncelikle kültürel bir hareket olarak ortaya çıkmıştır. Bu hareketin ilk nüveleri 1917 yılında Türk Ocağı içerisinde görülmüş, büyük Türkçülüğe karşı küçük Türkçülük veya Türkiyecilik olarak gündeme getirilmiştir. Bu Tarihten iki yıl sonra ise mülkiye sıralarından Anadolu'yu Türk kültürünün gerçek kaynağı olarak gören yeni bir hareket ortaya çıkarmıştır. Hilmi Ziya Ülken 1918 ve 1919 yılları arasında Reşit Kayı ile birlikte Anadolu Dergisini çıkarmış ve el yazması olarak 12 sayı yayınlamıştır. Özellikle Hilmi Ziya ülkenin ‘‘Anadolu’nun bugünkü vazifeleri ‘‘adlı kitabı, Mülkiyeli öğrenciler tarafından ilgiyle karşılanmıştır (Ülken, 1992, s. 477-478).

Öncesinde İslam tarihi üzerine çalışmalar yapan Mükremin Halil Yinanç zaman içerisinde ilgisini Anadolu tarihine çevirmiş ve Anadoluçuluk hareketinin kültürel bir alandan yarı siyasal bir alana geçmesinde öncülük etmiştir. Böylece Anadoluçuluk hareketi daha başlangıcında kendi içerisinde iki farklı eğilim göstermiştir. Bunlardan ilki kültürel Anadoluçuluk bir diğeri ise politik ve ideolojik bir kimlik inşa etmeye çalışan siyasal Anadoluçuluktur (Gül, 2006, s. 98).

Birinci dünya savaşı sırasında Osmanlıcılık, Turancılık ve Panislamizm’e karşı eleştiriler basında oldukça yer edinmiştir. Anadoluçuluğun temelini de bu eleştiriler oluşturmuştur

diyebiliriz. Nüzhet Sabit'in 1911 yılında çıkardığı vazife dergisinde bu eleştirileri görmek mümkündür. Şöyle ki bir yazısında milliyetçiliğin ancak sınırları belirli olan bir coğrafya üzerinde nitelik kazanabileceğini ve irredantizmin, saldırgan bir milliyetçiliğe yol açacağını savunmuştur (Ülken, 1992, s. 480). Ayrıca dönemin basın yayın organları toplumu Anadolu'ya karşı sorumluluk hissettirecek ve ilgi uyandıracak çalışmalar yapmaktaydı. Öyle ki 1872 yılında Anadolu coğrafyasında meydana gelen kuraklık ve göç hareketlerinden dolayı ortaya çıkan kıtlığa karşı Basiret gazetesi başyazarı Mehmet Ali Tevfik'in "İstimdat" adlı makalesiyle bir yardım kampanyası başlatılmıştır. *'Ey vatanın bütün evlatları, iyice düşünelim! Eğer biz Anadolu halkının yardımına ve ihtiyaçlarının karşılanmasında zerre kadar kusur edersek sağ kolumuzu kırmış oluruz. Askerimizin çoğu, rençperimizin çoğu, Anadolu'da yetişen kardeşlerimizdir. Giderilmesi gereken ihtiyaçlarımızın çoğu onların himmetleri, çalışmaları sayesinde meydana geliyordu. Bu vatan çocukları bizim en mukaddes hizmetlerimizde buldukları halde biz de böyle kara bir günde imdatlarına yetişemezsek ne vakit yetişeceğiz? Yapacağınız yardımı, göstereceğiniz yiğitliği edeceğiniz gayreti düşünelim. Kendimize edeceğimiz, kendimize yapacağımız, bu yardım neticede yine bize hayır olacak, bize destek olacaktır'* (Kushner, 1998, s. 70-71). Basın ve yayın organlarında bu ve benzeri çalışmaların ortaya konulmasıyla birlikte Anadolu'ya dair yeni bir toplumsal farkındalık oluşmuştur.

Anadolucu fikriyatın oluşması, gelişmesi ve temel argümanlarının ortaya konulmasında Hilmi Ziya Ülken, Mükrimin Halil Yinanç, Mehmet Halit Bayrı, Ziyaddin Fahri Fındıkoğlu, Şevket Raşit Hatipoğlu, Remzi Oğuz Artık, Mehmet Kaplan ve Nurettin Topçu gibi düşünürlerin önemli katkıları olmuştur. Bununla birlikte Anadolucu hareketin ortaya çıkmasında ilham kaynağı olan Yahya Kemal Beyatlı ve hareketin felsefi yönden tekâmül sürecine katkıda bulunan; İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Mehmet Emin Erişgil ve Şekip Tunç gibi Anadolucu harekete dönem dönem destek vermiş birçok yazar ve düşünür olmuştur (Pakiş, 2013, s. 61).

Hareketin önemli isimlerinden Mehmet Bayrı Anadolu mecmuasında ki makalelerinde Anadolucu Müktesebatın millet ve milliyetçilik konularındaki düşüncelerini belirtmiştir. Bir başka Anadolucu düşünce adamı Mükrimin Halil Yinanç ise aynı mecmuada Anadolucu Tarih

anlayışının genel çerçevesini çizmeye çalışmıştır. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu ise Anadolu ve Anadolu toplumu üzerine sosyolojik ve folklorel çalışmalar gerçekleştirmiştir. Coğrafya, Vatan ve Köy çalışmalarında ise Remzi Oğuz Arık ön plana çıkmaktadır. Harekete İslami bir refleks kazandıran ve söylemlerinde İslami hassasiyetleri ön planda tutan isim ise Nurettin Topçu olmuştur. Mehmet Kaplan ise güncel, kültürel ve siyasal tartışmaları Anadolu yaklaşımıyla değerlendirmeye çalışan bir diğer önemli Anadolu isim olarak öne çıkmıştır. Şevket Raşit Hatipoğlu ise Anadolu hareketinin tarım ve ekonomi alanında temel görüşlerini belirleyen önemli isimlerdendir. Fakat daha öncede belirttiğimiz üzere bu isimlerin dışında Anadolu düşünceye fikir, sanat, edebiyat, ekonomi, tarih gibi alanlarda destek vermiş birçok Türk mütefekkeri bulunmaktadır (Pakiş, 2013, s. 62).

Anadoluculuk hareketinin başlamasında önemli bir yeri olan *Dergâh Mecmuası* Yahya Kemal Beyatlı tarafından kurulmuş ve 1921 ile 1923 yılları arasında yayınlanmıştır. Felsefi, edebi ve fikri anlamda gerek dönem aydınını gerekse daha sonra Anadolu çizgiyi takip edecek olan aydınları oldukça etkilemiştir. Kurtuluş savaşı sırasında Anadolu’da başlatılan milli mücadele hareketini desteklemiş ve bu mücadelenin başarıyla sonuçlanması için büyük uğraş vermiştir. *Dergâh* mecmuası Anadolu’da ki sorunlara eğilmiş ve Anadolu bilincinin oluşması için çaba sarf etmiştir. Bir diğer Anadolu dergi olan *Anadolu Mecmuası* ise 1924 yılında Anadolu komandit şirketi tarafından İstanbul’da kurulmuş ve 1925 yılında yayın hayatını sonlandırmıştır. Dergi etrafından bir araya gelen akademisyen ve entelektüellerin amacı Anadolu ideolojisinin savunulması ve Anadolu düşünceye dair toplumsal bir ilgi uyanmasını sağlamaktı diyebiliriz. Bu minvalde mecmuada özellikle Anadolu mimarisi, Anadolu kadını, Anadolu folkloru, Anadolu dili, Anadolu ırkı, Anadolu maarifi gibi temel konular işlenmiştir. Mecmua yazılarında özellikle Anadolu’nun Osmanlı tarafından ihmal edildiği, zenginliklerinin başka coğrafyalarda heba edilmişliği ve Anadolu insanının sahipsiz bırakıldığı iddiası gündeme getirilmiştir (Pakiş, 2013, s. 41-46). Ankara’da 1932 yılında yayın hayatına başlayan *Dönüm Dergisi* ise Anadolu hareketinin tarım ve ekonomi alanlarında görüşlerini ortaya koymaya çalışmıştır. *Dönüm Dergisi*, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü hocalarının çabasıyla çıkarılmış ve 1936 yılında yayın hayatını sonlandırmıştır. Bir diğer

Anadolucu Dergi olan *Çığır Dergisi* ise 1933 ve 1945 yılları arasında yayın yapmıştır. Genel olarak Anadolu ve Milliyetçi bir yayın çizgisi izleyen bu dergi daha ilk sayısından itibaren ‘‘Gençlik Davası’’ olarak adlandırdıkları bir yazı dizisi oluşturmuştur. Bu yazı dizisinde memleket gençlerinde ortak bir ideal ve milli bir şuur inşa etmeye çalışılmıştır. *Hareket Dergisi* ise 1939 yılında Nurettin Topçu tarafından kurulmuştur. Bu dergi yayın hayatını beş farklı dönemde sürdürmüş ve Mart 1982 yılında yayın serüvenini noktalandırmıştır. Türk siyasi düşünce tarihinde ‘‘Hareket Ekolü’’ olarak da bilinen Hareket dergisi, diğer Anadolu dergilere nazaran İslami hassasiyetleri daha çoktur ve dergide yer alan yayınlarında İslami referansların oldukça fazla olduğu görülebilir. Zira Anadolu düşün insanları için hayati öneme sahip olan Tarih, Kimlik, Milliyetçilik ve Coğrafya gibi kavramlar, İslami referanslar ışığında yeni anlamlar kazanmıştır. Ayrıca Hareket dergisi Sanayi, Kalkınma, Modernizm, Batılılaşma ve kapitalizm hakkında radikal yorumlarıyla da dikkat çekmiştir. Kendini Anadolu bir dergi olarak tanımlayan *Dikmen Dergisi* ise 1941 yılında kurulmuştur. Türk inkılâbının Anadolu insanın öz benliği ile uyumlu olduğu fikrini savunan *Dikmen* dergisi diğer Anadolu dergilerden farklı olarak Tek parti iktidarının faaliyetlerini daha olumlu karşılamış ve hatta dergide milli şef dönemi yapılan bazı icraatları savunulmuştur. 1945 yılına gelindiğinde ise son sayısıyla birlikte yayın hayatını noktalandırmıştır. Son olarak Anadolu düşüncesinin yayın organlarından Millet mecmuası 1942 ve 1944 yılları arasında yayın yaparken Bizim Türkiye Dergisi ise 1949-1950 yılları arasında Anadolu fikriyatın yayın hayatındaki temsilcileri olmuştur (Korkmaz, 2014, s. 202-211).

2. Vatan ve Millet Anlayışı Ekseninde Anadoluculuk

Anadolu milliyetçiliğinin temel ögesi, üzerinde yaşanılan, sınırları belirli olan coğrafyadır. Bu coğrafya üzerindeki Millet oluşumu ise 1071 yılında Malazgirt meydan muharebesini kazanan Türklerin Anadolu’ya kitleler halinde göç edip bu toprakları yurt edinmesiyle birlikte başlamıştır. Zira Anadolu’da 1071 yılından önce yaşamış halkların ve İslam’ın Anadolu Milletinin oluşum sürecindeki katkıları kabul edilse de esas tarih olarak 1071

yılı milat olarak görülmektedir (Çınar, 2007, s. 178-179). Bu minvalde Anadolu coğrafyasında kaçan ve sınırları uçsuz bucaksız olan milliyetçi fikirler eleştiriliyordu. İmparatorluk sınırları içerisinde olan tüm coğrafyayı vatan olarak kabul eden Namık Kemal ve Tefvik Fikret Osmanlıcı düşünceleri üzerinden tenkit edilmişler. Diğer bir evrenselci düşünce biçim olan Türkçü fikriyatın baş kalemlerinden Ziya Gökalp Vatan kavramını Genç Kalemler de yazdığı bir yazının da şöyle tanımlıyordu " *Vatan ne Türkiye'dir Türklere Türkistan/ Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: Turan* " aynı şekilde Halide Edip Adıvar'a atfedilen " *Turan, sevgili ülke söyle sana yol nerde?* " cümleleri de sınırları belirli olmayan bir vatan kavramını ihtiva ediyordu (Ülken, 2008, s. 213). Halide Hanım daha sonrasın da ise vakit gazetesinde yayımladığı " Evimize Bakalım " başlıklı yazısında Turan Fikrinin gerçeğe mugayir olduğunu ve Türk ocaklarının faaliyet gücünün hem Anadolu Türkleri için hem de yurt dışı Türkleri için yeterli olmayacağını belirtir. Bu sebeple ocak çalışmalarının Anadolu Türklüğü için sürdürülmesi gerektiğini savunur(Adıvar,1916 'dan aktaran Pakiş,2013:245).

Anadolucular ulusal coğrafyanın, Vatan ve Ulusun oluşumunda en önemli faktör olduğuna inanmışlardır. Bu düşünceye göre bir ulusu oluşturan en önemli saiklerin yerleşik bir düzen, ulusal bir coğrafya ve bu coğrafya üzerinde yaşayanların ortak bir maziye ve ortak bir gelecek idealine sahip olmalarıdır. Anadolu fikriyatın yayın organlarından Millet Dergisinde ulusal topluluk şu şekilde tasnif edilmiştir " *Toplumlar nesiller boyu yaşamak ve yerleşmek için yer araştırmışlar ve mutlu olmanın koşullarını yavaş yavaş yaratmışlar, sonrada kültürel bir kimlik altında ayrı bir karakter kazanmışlardır. Böylece coğrafya da bu toplumların ismini almıştır*" (Pakiş, 2013, s. 92).

Daha önce de belirttiğimiz üzere milliyetçiliği tarihi bir bilinç düzleminde değerlendiren Anadolu düşünce, Anadolu coğrafyası üzerinde gelişen Türk tarihini esas alır. Şöyle ki 1071 öncesini kavmi tarih sonrasını ise milli tarih olarak değerlendirir. Anadolu'ya göçebe Türkmenlerin gelmesiyle gerçek anlamda bir kültürün kurulduğunu ve buna göçebe kültürü denilmesinin yanlış adlandırma olduğu üzerinde durulmuştur. Tarihte Anadolu'yu fetih etmiş

birçok imparatorluk ve devletin bu toprakları zorbalıkla yönettiği üzerine dikkat çekilmiştir. Fakat Türklerin bu coğrafya'ya gelişiyle birlikte Anadolu'da gerçek anlamda bir sosyal sınıf oluşturulmuştur. 1071 sonrasında Anadolu toplumunun ruhi kuvveti İslam, maddi kuvveti ise verimli arazileri olmuştur. Böylece Türklerin Anadolu'ya girmesi, Anadolu'nun İslamlaşması ve eski bir Anadolu toplumu olan Etilerden tarım tekniğinin öğrenilmesiyle birlikte yeni bir Anadolu Türk kimliği teşekkül etmiştir (Atabay, 2003, s. 527-528).

Millet ve Milliyetçilik konuları Anadolu Düşüncesi çizgisinin temel yayın organlarından Anadolu Mecmuası döneminden başlayarak tartışmaya başlanmıştır. Mehmet Halit Bayrı, Hilmi Ziya Ülken, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu gibi aydınların Anadolu millet anlayışının temel yapı taşlarını ve yörüngesini Anadolu mecmuasındaki yazılarıyla çizmeye çalışmışlardır. Bu aydınların düşünce ve fikirleri diğer Anadolu fikriyata mensup düşünce adamlarının, millet ve milliyetçilik hususunda ki bakış açılarına ilham kaynağı olmuştur (Pakiş, 2013, s. 79-80).

Anadolucu fikriyatın önemli isimlerinden biri olan Mehmet Halit Bayrı, soy birlikteliğinin millet olabilmek için yeterli bir ölçü olamayacağını Anadolu Mecmuasındaki makalelerinde dile getirmiştir. Bir yazısında “ Biz hangi milletteniz “ sorusunu tartışmaya açmış ve Türk milletindeniz cevabının yanlışlığı üzerinde durmuştur. Şöyle ki Türk kavramının bir milletin değil bir ırkın ismi olduğunu ve birçok farklı milletin aynı ırktan olabileceğini savunmuştur. Zira Mehmet Halit Bayrı'ya göre millet olabilmek için ortak bir vatan ve ortak bir kültüre sahip olunmalıdır. Biz kimiz sorusuna “ Biz Anadolu'yuz, vatanımız Anadolu, Milletimiz Anadolu milletidir “ şeklinde karşılık vermiştir (Korkmaz, 2014, s. 229-230).

Bir diğer önemli isim Ziyaeddin Fındıkoğlu ise millet ve milliyetçilik üzerine fikirlerini Ziya Gökalp ve Turancı anlayışa eleştiri olarak gündeme getirmiştir. Gökalp'ın Türk töresi, Türk folkloru gibi çalışmalarında tüm dünya Türklerini bir ara değerlendirmesini doğru bulmaz. Ona göre irksal aidiyetler ile tek bir millet oluşmaz ve bahsedilen Türk Milleti kavramı muğlak kalır. Anadolu fikriyata göre Kırımlılar, Tatarlar, Azeriler, Uygurlar gibi toplulukların farklı milli aidiyetleri vardır. Millet olabilmeyi Anadoluocular sadece ırki birliktelikle değil aynı

zamanda vatan, coğrafya, din, dil, tarih, kültür ve ahlak birlikteliğiyle kurulabileceği savunmuşlardır (Pakiş, 2013, s. 80-81).

Hilmi ziya ülken ise millet ve Tarih şuuru adlı eserinde Anadolu Türk milletini tanımlayarak şu ifadeleri kullanmıştır : “*Türk milleti, ethnique bakımından Orta Asya Turanî kavimlerinden olan Oğuz kavmine, vatan bakımından tarihî bir teşekkül olan Anadolu ve bir kısım Rumeli’ye, din bakımından İslâmiyet’e, medeniyet bakımından modern milletler medeniyetine bağlı olan; fakat bu unsurları yan yana getirmeye lüzum olmayacak surette, bin seneden fazla bir zamanda onların kaynaşmasından, bir vatan üzerinde kültür birliğinin kurulmasından doğmuştur*” (Ülken, 2008, s. 317) ve yine aynı eserinde millet ve milliyetçilik fikrinin üç merhalede gerçekleştiğini ele alır. Millet fikrinin ilk merhalesi Osmanlı devletine giren ufak çaptaki milletlerin uyanış hareketleri ile doğdu. İkinci merhale ise batıdaki fikri akımlardan etkilenme sürecidir. Üçüncü merhale ise bu hareketlerin artık felsefi bir düşünce şekli alarak, sistemleşmiş bir fikri bütünlük halini alması olmuştur (Ülken, 2008, s. 183).

Kendisini kültürel bir milliyetçilik hareketi olarak tanımlayan Anadoluçuluk, kültürün bir milletin duygularını, normlarını, düşüncelerini ve yargılarını temsil eden kurumlarının geçmişte var olan değer yargılarından ve düşüncelerinden beslendiğini savunur. Bu sebeple Anadolu hareketi gelenekselci bir kültürel milliyetçilik görüntüsü çizmektedir. Din, dil, hukuk, sanat, ahlak gibi önemli öğeler milletin duygu düşünce ve inançlarını yansıtmaktadır. Tarih ve Vatan kavramları ise geçmişte yaşanan maddi ve manevi hislerin milletin hafızasında yer edinmesini ve nesillerden nesillere taşınmasını sağlamaktadır. Bu düşünce tarzında dinamizm ve durağanlık iç içe geçmiştir. Vatan, tarih, soy, dil, din, toprak gibi öğeler milliyetçiliğin durağan tarafını oluştururken, değişen dünyada milliyetçiliğin özgün hedefleri dinamik öğelerin meydana gelmesini sağlar. Anadoluçuluk, Anadolu coğrafyasında geçmiş ile geleceğin sentezlenmesiyle yeni bir kültürün oluşturulması gereğini ileri sürer. Anadolu Türklerinin kendilerine özgü dil, edebiyat, güzel sanatlar, gelenek ve görenek meydana getirmiştir. Buna mukabil özgün bir kültürel birikimi olan Anadolu coğrafyasının kendine özgü bir ulusal kimliği vardır (Atabay, 2003, s. 528).

Anadoluculuk, Turancılığın anlamlandırdığı sekliyle olan ırkçılığı reddeder. Çünkü göç hareketleriyle birlikte ana yurttan farklı bir coğrafyada yaşamaya başlayan Anadolu Türkleri uzun yıllardır yaşadıkları coğrafyada yeni bir kültürel kimliğe sahip olmuşlardır.. Bu sebeple Anadolu Türkleri geçmişte yaşadıkları coğrafyanın kültürel etkisinden uzak yeni bir millet yaratmayı başarmışlardır. Anadoluocular turan fikrini savunanların, soy ile ulus kavramlarını karıştırdıklarını düşünmüştürler. Şöyle ki bir Germen ulusu, Slav ulusu, Latin ulusu olmadığı gibi bir Turan ulusunun da olamayacağını ileri sürmüştürler. Anadolu hareket, Turancıların toprak birlikteliğine ve iktisadi yapıya önem vermeden yalnızca ruhi bir birliktelikle ulus oluşturulabileceği fikrini gerçeklikten uzak bulmuşlardır (Atabay, 2003, s. 529).

Anadolucu fikriyatın önemli temsilcilerin Nurettin topçu ise milliyetçiliği muhafazakâr bir görüş olarak değerlendirir. Ziya Gökalp'i ise Turancı fikirlerinden dolayı eleştirmiştir. Ziya Gökalp'e göre toprak birliği, milleti kavramının açıklanmasında önemli bir unsur değildir. Fakat Gökalp'in aksine Topçu coğrafi birlikteliği önemsemiş ve Türkiye, Azerbaycan, İran gibi başka coğrafyalarda yaşayan Türklerin ortak bir çıkar ve kader birliği olmadığı görüşünü savunmuştur. Ayrıca topçu yazılarında benliğimizi aramak konusunu sıklıkla işlemiştir. Milli değerlerimizi unutmadan ancak ve ancak kendimize dönerek öz benliğimize sahip olabileceğimizi belirtmiştir. Bu minvalde batılılaşmadan modern ve çağdaş bir topluluk oluşturulabileceğini savunmuştur (Bilge, 2011, s. 175).

3. Anadolu Tarih Tasavvuru

Vatan ve millet kavramlarının toplumsal bir karşılığı olabilmesi için tarihsel bir arka plana ihtiyaç vardır. Bu sebeple birçok siyasi akım ve düşünce topluluğu kendi vatan ve millet anlayışları doğrultusunda yeni bir tarih anlayışı ortaya koymaya çalışmıştır. Nitekim Anadolu tarih yazımı da böyle bir felsefeyle kendi tarihi anlayışını inşa etmeye çalışmıştır fakat bu süreç daha çok Osmanlı, İslamcı ve Türkçü düşüncelerin tarih anlayışlarına eleştiri olarak cereyan etmiştir. Şöyle ki Osmanlı tarih anlayışı Türk tarihini yalnızca Osmanlı hanedanlığının tarihi kapsamında değerlendiriyor, Türk kimliği ise ancak bu tarih anlayışı içerisinde konumlandırılıyordu. Osmanlı tarih anlayışını eleştiren Türkçü tarih anlayışı ise Türk

tarihinin herhangi bir şekilde din, devlet, coğrafya veya hanedanlık gibi sınırlamalarla bölünmesine rıza göstermiyordu. Bu bağlamda Türkçü tarih anlayışı mekân yönünden Türk tarihini geniş bir coğrafyaya yaymış, zaman yönünden ise Türk tarihinde mitolojik bir yörünge çizmiştir. İslamcılar ise İslam kimliği dışında kalan coğrafya veya etnisiteye dayalı bir tarih tasavvurunun İslam ümmetinin arasına tefrika ve nifak sokacağını düşünmüş ve Müslümanlık ekseninde ortak bir kader birliğinin hissedildiği tarih tasavvurunu benimsemiştir. Anadolu tarih tasavvuru ise ne Türk tarihini yalnızca bir hanedanlıktan ibaret gören ve kapsamını daraltan Osmanlıcılığı, ne Türkçü tarih anlayışının sınırları belirsiz yayılmacı tarih anlayışını, nede İslamcılığın bütün Müslümanları kapsayan Darül- İslam fikrini kabul etmiştir. (Çelen, 2017, s. 87) Anadolu düşünürler ulusların muayyen bir zaman ve muayyen bir mekân üzerinde var oldukları ve bu coğrafya üzerinde yaşamak adına verdikleri mücadelelerin o toplulukları milletleştirdiğini düşünürler. Bu sebeple coğrafyayı özel bir konumda değerlendirilip milli bir kutsiyet ifade etmişlerdir. Coğrafyanın önemli özelliklerinden biri olan üretim şekilleri sadece maddi bir unsur değildir. Bu süreçte yaşanan hatıralar ve paylaşımlar toplumsal bir kolektif hafıza oluşturmuştur. Açıkçası insanın yaşadığı coğrafyayı vatan olarak kabul edebilmesi için ortak bir maziye ve hatıralar bütününe sahip olması gerekmektedir. Hafızamızda canlı olarak tutabildiğimiz ve şuurlu bir şekilde kavrayabildiğimiz tarih, ancak ruhi bir tutku ile idealize edilerek değerli bir hale getirilebilmektedir. Coğrafya ne kadar yaşamaya elverişsiz ve kurak olsa da hatırlanan bu ortak mazi, coğrafyayı yaşamaya değer kılıyordu. Bu yaşanmışlıkların ve hatıraların geleceğe tarih vasıtasıyla taşınmasıyla birlikte tarih anlayışımızda olgun bir şuur ve bilinç oluşuyordu. Geçmişle gelecek arasında köprü görevi gören ve bu ilişkiyi ağırlıklı olarak devamlılığını sağlayan müşterek tarih, toplumların birlikte yaşama arzusunu sağlayan ve pekiştiren önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Hacısalıhoğlu, 2015, s. 259).

Cumhuriyetin siyasi akımları içerisinde Anadolu milliyetçiliğinin farklı bir tarih algısı olduğunu söyleyebiliriz. Coğrafi bir milliyetçilik türü olması sebebiyle tarih vurgusunu yaparken de coğrafya ekseninde bir değerlendirme yapmaktadır. Anadoluçulukta coğrafya eksenli yapılan bu tarih yorumu etnik unsurları da kapsamaktadır. Zira Anadolu fikriyat

özellikle 1071 Malazgirt zaferiyle birlikte Türklerin Anadolu'yu yurt edinmesiyle, müşterek bir tarih oluşturulduğunu düşünür. Bu sebeple Anadolu tarih anlayışında coğrafya ile tarihin özleştirildiğini görmemiz mümkündür diyebiliriz (Korkmaz, 2014, s. 242).

Mükrimin Halil Yinanç, ‘‘*Milli Tarihimizin İsmi*’’ ve ‘‘*Milli Tarihimizin Mevzuu*’’ adlı makalelerinde Anadolu milliyetçiliğinin tarih anlayışını tarihçi bir bakış açısıyla açıklamaya çalışmıştır. Osmanlı Tarihçilerinin Anadolu tarihini parçalara ayırmasına tepki gösteren Mükrimin Halil, Türkçülerinde Anadolu coğrafyası dışında kalan kavmi unsurları milli tarih olarak değerlendirmesini de kabul etmez. Kavmi birlikteliği milli birliktelik şeklinde değerlendirilmemesi gerektiğini savunan Mükrimin Halil, ulus hareketlerinin ortaya çıkmasıyla birlikte *Türk Tarihi* adıyla anılan adlandırmaya da karşı çıkmaktadır. Bu adlandırmanın dünyadaki tüm Türklerin tarihini ifade ettiğini bunun yerine sınırları belirli, yüzyıllardır üzerinde yaşadığımız farklı bir kültür inşasında bulunduğumuz *Anadolu Tarihi* veya *Anadolu Türkleri Tarihi* adlandırmasını daha doğru bulmaktadır (Hacısalıhoğlu, 2015, s. 260).

‘‘*Türkler Baykal Gölü’nden Avrupa içlerine kadar imtidad eden vasi sahaya dağılmış muhtelif milletlerin heyet-i müctemiası olan büyük bir kavim olduğu için tarihimizi Türk tarihi diye tesmiye etmek maksadı ifade edemiyordu. Türk tarihi denilince her şeyden evvel bizim tarihimiz değil, belki Türkistan tarihi hatıra geliyordu. Eski zihniyeti tevarüs eden ve bunu yeni cereyana uydurmak isteyen bazı kimseler, milli tarihimizin ismini Osmanlı Türkleri tarihi diye tesmiyeye baladılar. Osmanlı Türkleri diye tarihte bir il ve ulus yoktur. Türklerin ne kadar il ve ulusa inkısam ettiği de malumunuzdur. Eğer Osmanlı Türk’ü demekle Osman Gazi’nin aşireti olan dört yüz çadır halkı murat ediliyorsa o baka. Lakin Osmanlı hanedanının taht-ı idaresinde bulunan bütün Türklere bu ismi vermek büyük bir cesaret olur... Daha evvelki zamanlarda Anadolu’dan bahsederken ahali’ye bu sefer de Selçuki Türk’ü mü diyeceğiz? Şu halde milletimizin ismi hanedan isimlerine göre mütemadiyen tebeddül edecek, tarihimizin ismi de ona göre her gün değişecek, her gün yeni bir isim uydurulacak.*

Demek oluyor ki, Osmanlı Türk’ü, Selçuki Türk’ü, Karamanoğlu Türk’ü manasız tabirlerdir. Bunların hepsi birdir. Bunları birbirinden ayırmak doğru değildir ve

tarihimizin muhtelif devirlerine ait isimleri birbirinden ayırarak Selçuki tarihi, Osmanlı tarihi gibi manasız sözleri istimal etmek de bütün bütün abestir.

...Hülasa Türk cemaat ve cemiyetlerini hanedan isimleriyle tesmiye etmek gayr-ı ilmi ve manasız bir harekettir. Bu böyle olduğu gibi tarihimizi de Selçuki tarihi, Osmanlı tarihi, karamanlı tarihi ve ilh. Unvanlarıyla tesmiye etmek de aynı suretle gayr-ı ilmidir. Osmanlı Türkleri namıyla bir millet mevcut olmadığı için Osmanlı Türkleri tarihi de olamaz.” (Tekin,2011’den aktaran Korkmaz,2014:243)

Netice itibari ile Anadolu hareket içerisinde ki düşünce adamlarının Tarih yazımı hususunda ki meseleleri ele alışları " Kolektif hafızanın oluşturulması " yönünde olduğu görülmektedir. Anadolu fikriyat kolektif hafızanın oluşturulabilmesini, ortak bir tarih inancına ve bu ortak tarihi birlikteliğin gelecek nesillere aktararak mümkün olabileceğini ileri sürmüştür. Bu şekilde vatan ve mekân üzerinde derinlemesine bir tarihi bağ oluşturulabilecektir. Anadolu yaklaşımına göre bu bağ oluşturabilmenin en temel enstrümanı Tarih yazımı olmalıdır. Bu sebeple yaşamın kıymetini, manasını, anlamını ve amacını belirleyen en önemli unsur hatıralardır. İnsanın toprağı vatan edinmesi için hatıralar olmazsa olmaz bir öneme sahiptir. Mazinin ve hatıraların oluşabilmesi için mevcut topraklar üzerinde yaşanmışlıkların olması gerekmektedir. Bu yaşanmışlıkların ve hatıraların gelecek nesilleri aktarılması ve tazeliğini koruması ise ancak tarih ilmi sayesinde olabilmektedir. Bu manada görülmektedir ki Anadolu fikriyat diğer birçok fikri akım gibi tarihi kendi vatan ve millet tahayyülüne göre konumlandırmış ve araçsallaştırmıştır (Pakiş, 2013, s. 102).

Sonuç

Anadoluculuk hareketi bir eleştiri olarak Türk ocakları içerisinde büyük Türkçülüğe karşın küçük Türkçülük şeklinde gündeme gelmiştir. Anadolu coğrafyasını ve Anadolu insanını merkezi bir konumda ele alan bu düşünce tarih, sanat, iktisat, edebiyat, vatan, millet

gibi önemli toplumsal öğeleri coğrafya temelin de açıklamaya çalışmıştır. Anadoluocular coğrafyaya önem vermeyen ve sınırları belirsiz olan siyasi akımları gerçekçilikten uzak, hayalperestçe yaklaşımlar olarak değerlendirmiştir. Bu açıdan düşünüldüğünde Anadoluçuluğun Türkiye'deki Teritoryal (Toprak) Milliyetçiliğin önemli bir örneği olduğunu söyleyebiliriz.

Anadoluculuk hareketi Anadolu topraklarının 1071 yılında Türkler tarafından istila edilerek vatanlaştırıldığını ve bu süreçten sonra Türklerin Anadolu coğrafyasında yaşayan diğer etnik unsurlarla kaynaşarak yeni bir millet oluşturduklarını savunur. Bu sebeple Anadolu düşünürler kavmi birlikteliği millet olmanın tek şartı olarak kabul etmezler. Millet olabilmek için dil, din, ırk, kültür, sanat, iktisat, tarih ve coğrafya gibi birlikteliklerin olması gerekmektedir. Bu tip birlikteliklerden uzak, ortak bir kader birlikteliği olmayan topluluklar Anadolu düşünce içerisinde millet olarak kabul edilmezler. Bu nedenle Anadoluocular Türk Tarihi, Türk Milleti gibi kavramları yanlış bir ifade olarak kabul etmişlerdir. Çünkü Türk Tarihi denildiği zaman kavmi bir kavram olan Türklüğün tüm tarihçesini ele almak gerekmektedir yine aynı şekilde Türk Milleti kavramının ise yanlış bir adlandırma olduğu bunun yerine Anadolu milleti veya Anadolu Türk milleti şeklinde bir adlandırmanın daha doğru olacağını savunulmuştur.

Anadolucu hareket ilk zamanlar her ne kadar kültürel bir çizgide ilerlese de zaman içerisinde politik bir yazın sürecine girmiştir. Özellikle Anadolu düşüncesinin önemli isimlerinden Nurettin Topçunun kurmuş olduğu Hareket Dergisi dönemin muhalif kimlikli dergilerinden biri olduğu söylenebilir. Fakat şunu söyleyebiliriz ki diğer birçok fikri akımda olduğu gibi Anadolu düşünce içerisinde de tam anlamıyla bir fikri bütünlük oluşmuştur diyemeyiz. Anadolu düşünce içerisinde de Zaman zaman farklı yaklaşımlar ve kırılmalar meydana gelmiştir.

Anadoluculuk her ne kadar kültürel milliyetçilik olarak ortaya çıksa da zamanla siyasallaşmıştır fakat kitsel bir hareket hiçbir zaman olamamıştır. Daha çok entelektüel

mecralarda ve üniversiteliler arasında tartışma konusu olmuş, zaman içerisinde ise etkisini yitirmiştir diyebiliriz.

Kaynakça

Atabay, M. (2003). Anadoluçuluk. *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Milliyetçilik* (Cilt 4, s. 515-540). içinde İstanbul: İletişim Yayınları.

Bilge, M. (2011). Nurettin Topçu ve Medeniyette Milli Bir Alan Açma Çabası Olarak Anadoluç Medeniyet Perspektifi. *Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi* (13), 167-182.

Çelen, M. K. (2017). Anadoluç Tarih Tasavvuru: Yeni Vatan, Yeni Tarih, Yeni Millet. *Turkish History Education Journal* (6), 75-99.

Çınar, M. (2007). Anadoluçuluk Hareketinin Gelişimi ve Anadoluçular ile Cumhuriyet Halk Partisi Arasındaki İlişkiler . *Doktora Tezi* . Ankara Üniversitesi.

Georgeon, F. (2006). *Osmanlı - Türk Modernleşmesi*. (A. Berktay, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Georgeon, F. (2005). *Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri Yusuf Akçura 1876-1935*. (A. Er, Çev.) İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Gül, A. (2006). Nurettin Topçuda Anadoluçuluk Düşüncesi. *Yüksek Lisans Tezi* . Gazi Üniversitesi.

Hacısalihoglu, F. (2015). Anadoluç Tarih Yazımı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* (40), 253-266.

Hanioğlu, Ş. (1985). Osmanlıçılık. *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi* (s. 1389-1393). içinde İstanbul: İletişim Yayınları.

Hanioglu, Ş. (2001). Türkçülük. *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 41, s. 551-554). içinde İstanbul: Diyanet Vakfı.

Kara, İ. (1985). Tanzimattan Cumhuriyete İslamcılık Tartışmaları. *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi* (s. 1405-1420). içinde İstanbul: İletişim Yayınları.

Karpat, K. H. (1995). Kimlik Sorununun Türkiye'de Tarihi, Sosyal ve İdeolojik Gelişmesi. S. Şen içinde, *Türk Aydını ve Kimlik Sorunu*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Karpat, K. H. (2006). *Osmanlı'da Değişim, Modernleşme ve Uluslaşma*,. (D. Özdemir, Çev.) İstanbul: İmge Yayınları.

Korkmaz, T. (2014). Erken Cumhuriyet Döneminde Farklı Bir Milliyetçilik Anlayışı Olarak Anadoluçuluk. *Doktora Tezi* . Sakarya Üniversitesi.

Kushner, D. (1998). *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu*. (Z. Doğan, Çev.) İstanbul: Fener Yayınları.

Ortaylı, İ. (2007). *Gelenekten Geleceğe*. İstanbul: Alkım Yayınevi.

Öğün, S. S. (2003). Türk Milliyetçiliğinde Hakim Millet ve Kodunun Dönüşümü. *Türkiye Günlüğü* , 53-85.

Pakiş, A. (2013). Kimlik ve Siyaset Bağlamında Anadoluçuluk Hareketi. *Doktora Tezi* . Yıldız Teknik Üniversitesi.

Ülken, H. Z. (2008). *Millet ve Tarih Şuurı* . İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Ülken, H. Z. (1992). *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi* . İstanbul: Ülken Yayınları.

Zürcher, E. J. (2006). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. (Y. Gönen, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.